

11. Закон и праведност

Предмет: Старозаветна теологија

доц. др Ненад Божовић

Београд, 03.03.2021.

Литература

- Примарна: J. McKenzie, Starozavjetna biblijska teologija, u: Biblijska teologija Starog i Novog zavjeta (prir. M. Zovkić), Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1980, 146-225. (пдф на српском страна 31-35, одељци Савез и Закон и Праведност).
- Предавање Закон и праведност ([линк](#))
- Додатна: Н. Божовић, [Библијске одреднице о робовима у светлу старооријенталног законодавства](#), Богословље 2011/2.
- Д. Милин, Старозаветно и старооријентално законодавство, у: Сабрана дела, Београд 2014.

Савез као „уговор“ између Бога и људи

- Концепт Савеза – склапање сизеренско-вазалског уговора (види претходну лекцију): Бог ће као суверени владар штитити Израил, а Израил се обавезује на искључиво поштовање Јахвеа и на високе етичке стандарде (Декалог и Књига Савеза) – све што Бог тражи јесте да се Израилци не понашају једни према другима као Египћани према њима, тражи добре међуљудске односе

Догађај Савеза – настанак Израиља као нације

- Догађај Савеза – настанак Израиља као нације
- Израиљ је под Синајем настао као нација, али не толико као језички, етнички или територијални одредница већ пре свега као религијска, богослужбена заједница
- Бити припадник изабраног народа значило је бити припадник заједнице која верује у Јахвеа и поштује Савез са њим
- Отворенији концепт нације: не толико повезан са етничким пореклом – Израиљу приступају и ханански робови који у њиховој вери виде избављење

Савез и изабрање (изабраност) Израиља

- Савез подразумева изабраност, посебност у односу на друге, али и посебну моралну одговорност
- Изабрање не значи изабраност у неком нацистичком, расном смислу (једна раса којој сви треба да служе), него изабраност за склапање Савеза – Завета.
- Израиљ је изабран, али не и привилегован: Бог је Израиљу као изабраном народу дао највише и од њих највише и очекује, његови преступи се другачије гледају него код других народа
- Амос 3, 2: „Само вас познах између свијех племена земаљских, зато ћу вас походити за сва безакоња ваша.“

Закон у основи Савеза

- Израилу је дат Закон да постане свет међу народима, он је давањем закона освешћен шта су праве вредности
- Петокњижје садржи више збирки закона испреплетаног са наративима о давању закона и догађајима у Изласку, лутањем у пустињи и доласком на ободу Обећане земље
- Конкретне законске збирке: тзв. „Књига Савеза“ – Изл 20-23, „Законик светости“ – Пнз 12-27 и богослужбени прописи у Левитској
- Декалог у две форме Изл 20, 1-17 и Пнз 5, 6-21.

Одлике старозаветног закона - казуистика

- Одлике старозаветног закона - казуистика
- Казуистички закон: почиње формулом „ако“ (нпр. Изл 21: „Ако купиш роба Јеврејина, шест година нека ти служи, а седме нек отиде слободан без откупа“)
- погодбена реченица претпоставља случај, углавном с грађанског подручја, а главна реченица одређује како у том случају треба поступати.
- Ти закони одражавају пређашње законске одредбе које се темеље на неком сличном поступку.
- Такав стил казуистичког закона налази се у праву старог Блиског Истока па су без сумње многи казуистички закони у Библији дио Израиловог наслеђа из цивилизација које су тај народ окруживале.

Одлике старозаветног закона – аподиктичке одредбе

- Има их два типа: (а) одредбе које се тичу казне, често смртне казне (Иза 21 12.15-17), нпр. „ко удари човјека тако да он умре, биће осуђен на смрт“ (у ову групу такође спадају клетве против оних који чине зло)
- Б) Императиви или заповијести (мицвот) које могу бити позитивне или негативне. Декалог се састоји од аподиктичких императива („Не убиј“, „Не кради“). Оне су обично постављене у другом лицу јединине, а не наводе посебне казне (Лев 18 7-17). За разлику од казуистичких закона, ови првенствено говоре о религиозним питањима и обавезују све без обзира на околности појединца.

Одлике старозаветног закона

- Уредбе номадске заједнице – „во убадач“, „ако ко ископа јаму“ - сродност са другим законцима Старог Оријента
- „Око за око, зуб за зуб“ – Хамурабијев законик и Изл 21 (спречавање крвне освете)
- Устројство судова
- Забрана лажног сведочења

Одлике старозаветног закона

- Хумани однос према угроженим слојевима друштва: робовима, странцима (мигрантима), удовицама и сирочади
- Одредбе о робовима постављене одмах након Декалога – важност закона

Разлика између Декалога и осталих законских збирки

- Иако је у форми аподиктичког закона, Декалог није закон у уобичајеном смислу ријечи, он је више темељ закона као такав
- Важност закона гарантује божански ауторитет: изворни услови за Савез су првенствено објављена морална воља Божија који није само чувар моралног реда него зачетник и тумач тог реда.
- Декалог као преамбула рудиментарног „устава“ – сви закони имају се тумачити у светлу Декалога

Декалог као савезнички закон

- У савезничкој заједници воља Бога савезника је врховни ауторитет којему је подложен сваки људски ауторитет. Морална воља Божија, изражена у условима Савеза, сачињава специфично израилски начин живота који је санкционисан клетвама и благословима.
- Сви закони се интегришу и уклапају у светлу Декалога – Поновљени закони представљају писану верзију раније усмено преношених закона са јаснијом и прецизнијом дефиницијом за свакодневни израилски живот – у Пnz се препознаје утицај пророка који су устајали против неправде односно непоштовања закона

Закон и култ

- Богослужење је увек било место сусрета Бога и човека
- Старозаветни култ је подразумевао анамнезу – подсећање на спасоносна дела Божија и симболичко оприсутњење тих догађаја
- Јахвеова спасотворна моћ и воља, која је одражена у историји Израиља, такође се одражава у обиљу земље: по плодовима земље Јахве испуњава савезничка обећања о благослову; захваљујући њему, Израил свједочи своју вјерност Савезу, вјерност коју Бог одобрава својим благословом.

Устројење заједнице према закону

- Након сужањства јерусалемска јеврејска заједница учинила је себе народом закона.
- закони Петокњижја су се сматрали као потпуна кодификација објављене Јахвеове моралне воље те се развио усмени закон да детаљно протумачи писани закон и да га очува од кршења, заједница је покушала тиме да осигура савезнички однос, али овај развој није био сасвим исправан па се у НЗ показује оштра расправа између закона и Еванђеља

Схватање праведности

- »Праведан« и »праведност« су уобичајени начини превођења јеврејских ријечи цедек и цедака које се тешко могу превести на било који модерни језик јер су ови појмови код нас повезани са правним, односно јуридичко-судским поступком;
- Јахве јесте Судија, али у Израиљу не постоји апстрактна идеја правде
- у Девориној пјесми (Суд 5 11), гдје су Јахвеова »праведна дјела« његови спасоносни чинови у прилог Израилу
- Он је судија и господар који брани Израила од непријатеља; назван је праведним јер је на страни Израила, на страни слабијег, гоњеног и потлаченог
- Праведност је првенствено спаситељско својство, које често изгледа синонимно са спасењем: праведан је онај ко брани праведника од неправде

Схватање праведности

- У грчким митовима постоји концепт правде и праведности који важи и за људе и за богове (богиња Дике); у Египту постоји принцип Маат коме се све потчињава – међутим, док су у паганском свету и људи и богови део исте стварности и морају поштовати исто концепт правде, у библијском смислу Бог који је створио свет ни из чега сасвим слободно је једини извор правде и праведности – она је својство његовог „унутрашњег“ Бића и његов однос према свету је увек праведан
- Пример књиге о Јову: Јов насупрот пријатељима и жени остаје веран, али помало ропће питавши се где је правда у томе што га је задесило, он је поштовао све заповести, а Бог му одговара „стани преда ме и опаши се као човек, ја ћу те питати а ти говори: где си био кад сам стварао свет?“
- Праведни поступци Божији не могу бити мерени према нашим мерилима: све је од њега, свему он даје смисао и мимо је наших категорија
- У јелинском свету концепт праведности је основан на рационалним основама и људски је продукт, али библијска праведност је изнад тих правила јер је везана за само биће Божије

Схватање праведности

- Јахвеова праведност укорјењена је у самој божанској стварности - Јахве не може поступити неправедно, а кад би могао, не би уопште постојала права правда.
- мјерило праведности, стога, није једноставно Савез са својим обавезама него Јахвеово дјеловање: његову праведност не ваља мјерити људским мјерилима него он треба мјерити људске мјере
- праведност која брани праведника против кривца може кренути обрнутим правцем, ако је сам Израил неправедан, стога је праведност, схваћена као чисто савезнички атрибут, подложна неким границама.

Да ли поштовање Закона води у праведност?

- Постање: „Поверова Аврам Богу и то му се урачуна у праведност“
- Јез 18: „Праведан је онај који гладне храни и наге одева“
- Пример Давида: пример онога који жели да се придржава Торе, који грешни, али који се каје и враћа Богу
- Праведан је онај који живи према правилима које је прихватио као верујући човек

Да ли поштовање Закона води у праведност?

- Формално поштовање закона не води нужно у праведност: многи су формално поштовали заповести, али садржински-суштински нису поштовали вољу Божију јер нису имали љубави
- И данас има много оних који поште Велики Петак и Бадњи дан, који поштују обичаје, упале свећу, али формално поштовање заповести не води у праведност – то одређује однос према ближњем
- Многи људи данас имају реигиозну свест и теистички поглед на свет (разне форме религиозности – фетишистичке, анимистичке, источњачке), али оно што хришћане обавезује јесте концепт праведности и живота у складу са уверењима
- Прича о светом Атанасију Великом

Да ли поштовање Закона води у праведност?

- Пример исцељења слепог у суботу у Јн 10 „није човек суботе ради“
- Господ Христос је у том смислу аутентичан тумач старозаветног Закона, он га испуњава управо тиме што указује на његово изобличење код фарисеја и својом жртвом показује да је основ праведности љубав према другом поткрепљена делима, а не празним формулама (празним молитвама и жртвама)